

Przed wyborami parlamentarnymi 2015 postanowiliśmy przeanalizować dwie podstawowe kwestie w zakresie polityki równości płci. Pierwszą kwestią jest odsetek kobiet na listach największych komitetów wyborczych. Drugą kwestią, jaką poddaliśmy analizie, jest podejście komitetów wyborczych do spraw dotyczących równości płci.

Odsetek kobiet wśród kandydatów do Sejmu i Senatu

W wyborach parlamentarnych w 2015 roku odsetek kobiet w stosunku do liczby wszystkich kandydatów na listach wynosi **42%**¹. W zestawieniu z wyborami w 2011 roku liczba ta znacząco się nie zmieniła. Wówczas odsetek ten był nawet nieco wyższy, gdyż wynosił 43%. Jednak należy pamiętać, że wybory parlamentarne w 2011 roku były pierwszymi wyborami, w których obowiązywała zasada kwot na listach wyborczych. Zasada obsadzenia 35% miejsc na listach dla każdej płci – pod sankcją odmowy rejestracji listy – została wprowadzona ustawą z 5 stycznia 2011 roku. Jednak, jeśli weźmiemy pod uwagę odsetek kobiet, które startowały w wyborach w 2007 roku, czyli 23%, widzimy wyraźną zmianę ilościową, jaka od tamtego czasu nastąpiła. Liczba kobiet w polskim parlamencie w tym okresie zwiększyła się prawie o 50%.

W wyborach w 2015 roku największy odsetek kobiet na listach wprowadziła nowa inicjatywa na polskiej scenie politycznej – Partia Razem. Kobiety stanowią 49% kandydatów tej partii. Ponadto, w większości okręgów wyborczych zastosowano mechanizm suwaka, czyli naprzemienności umieszczania kobiet i mężczyzn na listach. Na drugim miejscu plasuje się Zjednoczona Lewica z odsetkiem 44% kobiet na listach. Na dalszych miejscach znajdują się: Platforma Obywatelska – 43%; Nowoczesna.Pl – 43%; Polskie Stronnictwo Ludowe – 42%; Prawo i Sprawiedliwość – 40%; Partia Korwin – 40%; Kukiz'15 – 39%.

W zobrazowaniu efektywności ustawy kwotowej może pomóc porównanie odsetka kandydatek do Sejmu z odsetkiem kandydatek, które startują w wyborach do Senatu, gdzie nie obowiązuje mechanizm wyrównywania szans kobiet i mężczyzn. Kobiety stanowią tam jedynie **14%** wszystkich kandydatów. Natomiast w 57 okręgach (na 100) nie startuje żadna kobieta. Najwięcej kobiet do Senatu kandyduje z ramienia PiS – 13. PSL wystawiło – 10 kobiet, jako kandydatki do Senatu; PO – 8; Zjednoczona Lewica – 4; Nowoczesna.Pl – 4; Kukiz'15 – 1; Partia Korwin – 0.

W 2015 roku obserwujemy wzrost liczby kobiet na wyższych pozycjach na listach. W wyborach w 2011 roku wprawdzie wszystkie partie wypełniły ustawowy obowiązek 35% dla każdej płci, ale jednocześnie uczyniły to w sposób niesprzyjający kandydatkom, lokując je na zdecydowanie dalszych miejscach listy niż mężczyzn. Tzw. „miejsca biorące” na listach zdominowane były przez mężczyzn w 60-70%. W zbliżających się wyborach pozytywnie wyróżnia się Partia Razem, która w większości z 41 okręgów wyborczych wprowadziła równą liczbę kobiet i mężczyzn. Ponadto, Partia Razem wystawiła 19 kandydatek, jako „jedynek” na listach. Platforma Obywatelska w 9 okręgach wprowadziła równą liczbę kobiet i mężczyzn na listach, a 12 z nich znalazło się na pierwszym miejscu. Zjednoczona Lewica w 5 okręgach wprowadziła taką samą liczbę kandydatów i kandydatek na listach oraz 11 kobiet na tzw. „jedynekach”. Nowoczesna.Pl wystawiła 15 kandydatek na pierwszym miejscu na listach; Prawo i Sprawiedliwość – 9; Kukiz'15 – 6; PSL – 5; najmniej

¹ Według danych zebranych przez Państwową Komisję Wyborczą w wyborach parlamentarnych do Sejmu wystartowało 3342 kobiety oraz 4554 mężczyzn.

Partia Korwin –3². Zwłaszcza w przypadku dwóch ostatnich partii wyraźnie widoczna jest przewaga ulokowania kobiet na dalszych miejscach list wyborczych.

Wszystkie komitety wyborcze poprosiliśmy o ustosunkowanie się do następujących kwestii:

- Rozwiązań w zakresie ułatwień w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego;
- Wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy;
- Zrównania płac kobiet i mężczyzn na tych samych stanowiskach;
- Rozwiązań w zakresie walki z przemocą domową;
- Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych;
- Innych propozycji w kwestiach polityki równości płci

Platforma Obywatelska

Platforma Obywatelska w swoim programie wyborczym prezentuje dokonania z okresu swojej kadencji, jak i propozycje zmian w zakresie praw kobiet. Postulaty zaproponowane przez PO dotyczą przede wszystkim polityki rodzinnej, w znacznie mniejszym stopniu polityki równościowej.

Ad. Rozwiązań w zakresie ułatwień w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego:

- Zachęcanie władz samorządowych do tworzenia przy przedszkolach oddziałów żłobkowych jako ułatwień dla rodzin z dziećmi w różnym wieku;
- Zaangażowanie firm w system opieki nad dziećmi. Zmodyfikowanie prawa tak, by firmy mogły finansować działania związane z opieką nad dziećmi pracowników (np. przyzakładowe przedszkola, wyprawki szkolne, urlopy opiekuńcze) z już istniejącego odpisu na fundusz świadczeń społecznych. W przypadku dużych inwestycji firmy będą mogły zwiększyć limit odpisu;
- Ułatwienia w tworzeniu nowych form opieki (np.: wprowadzenie grantów dla byłych nauczycieli na tworzenie klubów dziecięcych i gminnych centrów opieki);
- Promocja systemu opiekunów dziennych;
- Podniesienie zasiłków rodzinnych i wprowadzenie nowych kryteriów dochodowych, aby pomóc osobom bez pracy lub osobom o niskich dochodach. Od 1 listopada 2015 roku podwyżka o 100 zł (z poziomu 574 zł na członka rodziny). W 2017 roku podwyżka o kolejne 80 zł;
- Ułatwienia dla młodych rodziców w pogodzeniu studiów i opieki nad dzieckiem.

Ad. Rozwiązań w zakresie walki z przemocą domową

---

² Opracowanie na podstawie list zamieszczonych na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej.

W programie wyborczym PO nie ma bezpośrednio odniesień do sposobów walki z przemocą domową. Partia powołuje się natomiast na doprowadzenie do ratyfikowania Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, przedstawiając to jako swój sukces.

Ad. Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych

Partia określa swoje stanowisko jako „brak zgodny na to, aby państwo narzucało komukolwiek swój światopogląd”. Proponowana jest również „obrona społecznego kompromisu w takich kwestiach, jak in vitro, aborcja”. Oznacza to poparcie dla istniejących uregulowań prawnych.

Ad. Innych propozycji w kwestiach ważnych dla kobiet

Uregulowanie statusu związku partnerskiego tak, aby mogły z niego korzystać wszystkie osoby, różnej lub tej samej płci, które chcą się związać i żyć razem, a jednocześnie nie chcą lub nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego³.

Prawo i Sprawiedliwość

W programie w wyborczym Prawa i Sprawiedliwości można znaleźć wiele propozycji związanych z poprawą sytuacji kobiet w Polsce, jednak wszystkie one związane są z polityką rodzinną. Polityka równości płci postrzegana jest przez partię jako zagrożenie dla instytucji rodziny.

Ad. Rozwiązań w zakresie ułatwień w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego:

— Comiesięczny dodatek rodzinny w kwocie 500 zł na każde drugie, trzecie i kolejne dziecko w rodzinie do 18 roku życia. Dotyczy to także rodziców samotnie wychowujących dzieci. Dodatek miałby mieć charakter powszechny z wyjątkiem rodzin o wysokich dochodach. Natomiast rodziny o niskich dochodach miałyby otrzymywać go już na pierwsze dziecko;

— Objęcie macierzyństwa i rodzicielstwa szczególną opieką państwa (zwiększenie dostępu do świadczeń rodzinnych poprzez podwyższenie progu dochodowego uprawniającego do świadczeń rodzinnych; 0% stawka VAT na ubranka dziecięce);

— Międzyresortowy program obejmujący profilaktykę i promocję zdrowia prokreacyjnego. Gwarancja pełnego finansowania ze środków publicznych opieki medycznej nad kobietą ciężarną oraz porodu, w tym szkół rodzenia dla kobiet będących po raz pierwszy w ciąży. Określenie standardu świadczeń w ramach porodu, w tym bezpłatnego znieczulenia okołoporodowego;

— Usprawnienie dostępu do leczenia w okresie macierzyństwa, co poprawi stan zdrowia matek przed, w czasie ciąży i po urodzeniu;

— Urlop macierzyński miałby zostać wydłużony. Docelowo do 6 roku życia dziecka rodzice mogliby korzystać z tej formy pomocy państwa. Koszty finansowania urlopów macierzyńskich i wychowawczych

³ Program Platformy Obywatelskiej RP, 2015.

miałyby być finansowane ze środków publicznych dla wszystkich kobiet, które urodzą dzieci, bez względu na formę zatrudnienia lub jej brak przed urodzeniem dziecka. Okres opieki nad małym dzieckiem miałby być zaliczany do stażu ubezpieczenia emerytalnego;

— Wprowadzenie ogólnopolskiej Karty Rodzin z systemem ulg i zniżek na korzystanie z transportu publicznego, wstępu do instytucji kultury i sportu;

— Powołanie Ministerstwa Polityki Rodzinnej, które zajmowałoby się wspieraniem rodzin w sferze pracy, świadczeń społecznych i zaspokajania potrzeb mieszkaniowych oraz przełamywania niekorzystnych trendów w demografii;

— Docelowo wprowadzenie każdemu dziecku możliwości spożywania posiłków we wszystkich szkołach.

Ad. Rozwiązań w zakresie walki z przemocą domową

PiS opowiedziało się przeciwko ratyfikacji Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Zaproponowano poprawki do projektu ustawy.

Ad. Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych

Prawo i Sprawiedliwość nie posiada postulatów w kwestii polityki równościowej. Partia zajmuje natomiast jasne i wyraźnie sprecyzowane stanowisko w tej kwestii. Zgodnie, z którym, rodzina jest podstawową komórką społeczną. Rodzina, której podstawą jest trwały związek kobiety i mężczyzny. Szerzenie ideologii gender jest natomiast traktowane jako groźne dla rodziny i rodzicielstwa, ponieważ przyczynia się do szerzenia postaw niesprzyjających zakładaniu rodzin i posiadaniu dzieci.

— Prawo do życia określa relacje pomiędzy jednostkami w ten sposób, że wyklucza możliwość podejmowania arbitralnych decyzji o pozbawieniu życia innych ludzi i chroni je także przed działaniami autodestrukcyjnymi. Współcześnie chodzi przede wszystkim o ochronę życia od poczęcia oraz odrzucenie eutanazji⁴.

Zjednoczona Lewica (Sojusz Lewicy Demokratycznej + Twój Ruch + Polska Partia Socjalistyczna + Unia Pracy + Partia Zieloni)

Komitet Wyborczy Zjednoczonej Lewicy przedstawił najszerszy zakres propozycji w obszarze polityki równości płci. W programie wyborczym ZL wprost zapisano, że „prawa kobiet są częścią powszechnych praw człowieka, a ich pełna realizacja prowadzi do zniesienia dyskryminacji z powodu płci, jest warunkiem dobrej jakości demokracji. Dla zrealizowania tego celu konieczne jest prowadzenie polityki uwzględniającej interesy kobiet i mężczyzn, czyli polityki gender mainstreaming”.

ZL natomiast bardzo ogólnikowo potraktowała kwestię wyrównania sytuacji kobiet i mężczyzn na rynku pracy.

⁴ Program Prawa i Sprawiedliwości 2014.

Ad. Rozwiązań w zakresie ułatwień w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego

Wsparcie zatrudnienia kobiet samotnie wychowujących dzieci.

Ad. Zrównania płac kobiet i mężczyzn na tych samych stanowiskach

Aktywna polityka państwa na rzecz likwidacji różnic w zarobkach pomiędzy kobietami a mężczyznami wykonującymi tą samą pracę.

Ad. Rozwiązań w zakresie walki z przemocą domową:

- Skuteczne przeciwdziałanie się przemocy wobec kobiet i dzieci;
- Pomoc ofiarom i skuteczne ściganie sprawców, nieuchronność kar za powodowanie przemocy, w tym przemocy seksualnej;
- Kompleksowe szkolenia dla służb (policja, prokuratura, sądy) w zakresie pomocy ofiarom przemocy, a także walki ze stereotypami płciowymi, seksualnymi, rasowymi, etnicznymi.

Ad. Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych:

- Refundacja leczenia metodą in vitro. Prawo do posiadania dzieci jest przynależne wszystkim ludziom niezależnie od stopnia zamożności;
- Refundacja antykoncepcji i stanie na straży świeckiego charakteru służby zdrowia. Lekarze powinni leczyć zgodnie ze stanem wiedzy medycznej, a nie kierować się własnym światopoglądem;
- Prawo wolności wyboru i decydowania o sobie. Oddanie kobietom możliwości podejmowania decyzji o tym, czy, ile i kiedy chcą mieć dzieci. Dążenie do zniesienia ustawy antyaborcyjnej.

Ad. Innych propozycji w zakresie polityki równościowej:

- Aktywna polityka antidyskryminacyjna – państwo powinno przeciwdziałać wszelkim formom dyskryminacji (w tym ze względu na płeć). Przewidziano utworzenie organu antidyskryminacyjnego, którego zadaniem będzie zapobieganie i zwalczanie dyskryminacji;
- Ustawa o związkach partnerskich obejmująca pary heteroseksualne i homoseksualne;
- Edukacja seksualna dostępna dla dzieci i młodzieży na wszystkich szczeblach edukacji. Powinna być ona dostosowana do wieku i możliwości percepcji dzieci, realizowana przez osoby z odpowiednim wykształceniem⁵.

---

⁵ „Polska przyszłości”; Program wyborczy Zjednoczona Lewica: SLD+TR+PPS+UP+Zieloni.

Polskie Stronnictwo Ludowe

Stanowisko Polskiego Stronnictwa Ludowego odnosi się przede wszystkim do polityki rodzinnej. W programie wyborczym nie odniesiono się wprost do polityki równościowej.

Ad. Rozwiązań w zakresie ulatwień w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego:

- Państwo Przyjazne Rodzicielstwu – 0% VAT na art. dziecięce, darmowe podręczniki, obiad dla każdego dziecka w szkole, wsparcie zatrudnienia w okresie macierzyństwa;
- Instytucje Wspierające Rodziny – żłobek za złotówkę, 50 tys. miejsc w żłobkach, 70 tys. miejsc w przedszkolach, dzienny dom seniora w każdej gminie, żłobki i przedszkola na uniwersytetach i w zakładach pracy.

Ad. Wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy:

- Aktywna Kobieta – min. 10% kobiet na każdym roku studiów mundurowych, specjalne granty na aktywizację kobiet;
- Zrównanie praw kobiet i mężczyzn – emerytura po 40 latach pracy, zrównanie w Kodeksie Pracy praw obojga rodziców spodziewających się potomstwa i w okresie rodzicielstwa⁶.

Ad. Rozwiązań w zakresie walki z przemocą domową

PSL sprzeciwiało się przyjęciu Konwencji antyprzemocowej.

Nowoczesna.Pl

W programie wyborczym Nowoczesnej.Pl jest niewiele, ponadto bardzo ogólnych odniesień do kwestii równości płci.

Ad. Wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy:

- Dążenie do pełnego równouprawnienia i równych szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy;
- Zmiana podejścia do ściągalności alimentów.

Ad. Zrównania płac kobiet i mężczyzn na tych samych stanowiskach

Należy monitorować i eliminować luki płacowe pomiędzy kobietami i mężczyznami: równa płaca musi być tak samo wynagradzana⁷.

⁶ Program Wyborczy PSL: „Nowa Polska teraz: nowoczesność, wolność, rozwój, zaangażowanie, odpowiedzialność”, 2015.

⁷ „Nowoczesna.pl: kierunki programu”, lipiec 2015.

Kukiz'15

W dokumencie „Strategia Zmiany” Komitetu Wyborczego ‘Kukiz’15’ nie odniesiono się w ogóle do polityki równości płci, podobnie jak polityki społecznej czy rodzinnej. Lider komitetu uważa, że w kraju są ważniejsze kwestie niż sprawy światopoglądowe⁸.

Ad. Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych:

Z oficjalnych wypowiedzi lidera komitetu, wygłaszanych w mediach publicznych, w tym jeszcze w okresie kampanii, kiedy był kandydatem na urząd prezydenta RP w 2015 roku, wynika, że jest on za zakazem aborcji, z wyjątkami zagrożenia dla życia matki. W kwestii in vitro stwierdził natomiast, że w Polsce są większe problemy. W tej kwestii powinna odbyć się ewentualnie rzetelna debata, ale za dopiero kilka lat.

Partia Korwin

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi na stronie internetowej Partii Korwin ugrupowanie dystansuje się „od większości zaleceń Unii Europejskiej – zaczynając od takich idiotyzmów, jak propaganda „gender” (...)”⁹. Biorąc pod uwagę, że komitet wyborczy przewiduje likwidację państwowego szkolnictwa i lecznictwa, nie rozpatruje on kwestii praw kobiet jako istotnego problemu społecznego. Zgodnie z dokumentem programowym, który pojawił się ostatnio na stronie internetowej celem partii jest odbudowa rodziny i zniesienie przymusowych ubezpieczeń społecznych.

Ad. Wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy

Alimenty powinny być dochodzone jak wszystkie inne zobowiązania, a ich niepłacenie karane na zasadach ogólnych jak niepłacenie długów. Należy znieść karę więzienia za niepłacenie alimentów.

Ad. Rozwiązań w zakresie walki z przemocą domową

Uchylenie w całości ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Polska powinna wypowiedzieć Konwencję antyprzemocową¹⁰.

Ad. Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych

Janusz Korwin-Mikke opowiada się przeciwko refundacji in vitro ze środków publicznych. Nie jest on przeciwny metodzie in vitro, o ile procedura ta będzie płacona ze środków prywatnych. Opowiada się jednak za prawną ochroną zarodków przed niszczeniem.

⁸ Zob. „Strategia Zmiany: Kukiz’15”.

⁹ Źródło URL<<http://www.partiakorwin.pl>, 18 październik 2015>.

¹⁰ Program wyborczy Partii Korwin, 2015.

Partia Razem

Partia Razem w swoich dokumentach programowych przedstawia kilka propozycji w zakresie polityki rodzinnej i równościowej.

Ad. Rozwiązań w zakresie ułatwień w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego:

- Krótszy czas pracy, który ma wpływać pozytywnie na większą równość kobiet i mężczyzn w opiece nad dziećmi i podziale nowych obowiązków;
- Zwiększenie ściągalności alimentów (zniesienie kryterium dochodowego uprawniającego do otrzymywania świadczeń z Funduszu Alimentacyjnego; przeniesienie obowiązku ścigania dłużników alimentacyjnych automatycznie na państwo);
- Zapewnienie miejsc w żłobkach i przedszkolach dla wszystkich dzieci;
- W wybranych placówkach opieka popołudniowa i weekendowa;
- Zniesienie ulgi podatkowej na dzieci i wprowadzenie w jej miejsce powszechnego zasiłku wychowawczego;
- Urlopy rodzicielskie trwające 480 dni, które miałyby być dzielone równo pomiędzy partnerów.

Ad. Zrównania płac kobiet i mężczyzn na tych samych stanowiskach

Sposobem na zlikwidowanie różnic w zarobkach pomiędzy kobietami a mężczyznami miałyby być jawność płac.

Ad. Stanowiska w kwestii praw reprodukcyjnych:

- Wprowadzenie pełnej refundacji antykoncepcji oraz in vitro;
- Liberalizacja ustawy antyaborcyjnej.

Ad. Innych propozycji w kwestii polityki równościowej

Związki partnerskie¹¹.

---

¹¹ „Deklaracja programowa”, „Program wyborczy”, Partia Razem., 2015.

Podsumowanie

Świat czyni postępy w zakresie polityki równości płci. Większość państw zmniejsza różnicę pomiędzy sytuacją ekonomiczną kobiet i mężczyzn. Polska również stara się rozwijać w tej kwestii. Niestety postępuje to dosyć mozolnie. W rankingu równościowym Światowego Forum Ekonomicznego z 2014 roku Polska znajduje się na 57 miejscu (tuż za Ukrainą i tuż przed Boliwią). W porównaniu z rokiem 2011 spadliśmy z pozycji 42¹².

Komitety Wyborcze nie dostrzegają większej potrzeby włączenia kwestii polityki równości płci do swoich programów wyborczych. Większość komitetów zdaje się pomijać zmieniające się uwarunkowania społeczno-gospodarcze i kulturowe oraz zmiany w modelach życia rodzinnego i społecznego. Kobiety stanowią 52% w ogólnej liczbie ponad 38 mln ludności Polski. Przy tym współczynnik przyrostu naturalnego (liczony na 1000 ludności) w 2014 roku wyniósł zaledwie 0,1‰. Większość kobiet, które nie decydują się na posiadanie dzieci postępuje tak ze względu na trudności w pogodzeniu życia zawodowego i rodzinnego, dyskryminację na rynku pracy lub wprost w obawie o utratę pracy. Ponadto, w ostatnich latach rośnie odsetek urodzeń pozamałżeńskich. W 2013 roku wynosił średnio 22-23%. Rosnący współczynnik dzietności pozamałżeńskiej wynika ze wzrostu liczby rodzin tworzących związki kohabitacyjne, wzrasta także liczba matek samodzielnie wychowujących dzieci. Ponadto, jak pokazują dane statystyczne, większy odsetek kobiet niż mężczyzn zdobywa wyższe wykształcenie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2014 roku, kobiety stanowią 58% ogólnej liczby studentów. Jednocześnie średnie różnice w zarobkach pomiędzy mężczyznami a kobietami (na niekorzyść tych drugich) wahają się w przedziale 20-25% (czasem więcej) w zależności od stanowiska i wykonywanej pracy¹³. Komitety wyborcze poświęcają niewiele uwagi polityce równości płci, nie uwzględniając tych problemów. Jeśli już podejmują kwestie praw kobiet to najczęściej w kontekście polityki rodzinnej. W zakresie polityki równościowej nie proponują konkretnych rozwiązań lub nie zajmują stanowiska w ogóle. Lewica w większym stopniu przejawia zainteresowanie tym tematem, jednak jest to wciąż temat poboczny.

Dziękujemy komitetom wyborczym Zjednoczonej Lewicy oraz Polskiemu Stronnictwu Ludowemu za przedstawienie swoich oficjalnych stanowisk.

¹² Źródło URL <<http://www.reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/rankings/>>, październik 2015r.

¹³ „Polska w liczbach”, Główny Urząd Statystyczny, 2015.